

PEDAGOGNI KREATIV IJODIY FAOLIYATGA YUNALTIRISH

Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna,

Toshkent viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga urgatish milliy markazi «Pedagogika, psixologiya va talim texnologiyalari» kafedrasini mudiri, dotsent.

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijodiy faoliyatning fan ta'limiga integratsiyalashuvi pedagogik amaliyotni takomillashtirish va o'quvchilarda ilmiy tushunchalarni chuqurroq anglash vositasi sifatida o'rganiladi. Ilmiy bilimlar bilan bir qatorda ijodkorlikni rivojlantirish muhimligini tan olgan holda, ushbu maqolada o'qituvchilarning o'qitish metodologiyasiga ijodiy elementlarni kiritish bo'yicha amaliy strategiyalar bayon etilgan. Innovatsion yondashuvlardan foydalangan holda, o'qituvchilar tanqidiy fikrlashni, muammolarni hal qilishni va ilmiy izlanishlarga ishtiyoqni rag'batlantiradigan dinamik ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Kalit so'zlar: ijodiy faoliyat, fan ta'limi, integratsiya, o'quv tajribasi, pedagog.

Kirish. O'qituvchilik kasbi o'zining keng tarqalgan tabiatiga qaramay, haqli ravishda ijodiy kasb sifatida tasniflanadi. O'tmishda ham, hozirgi zamonda ham ko'plab o'qituvchilar o'qituvchilik ishining ijodiy xususiyatiga e'tibor berishgan.

A. Disterveg, masalan, ilmiy ish uchun ishtiyocsiz, o'qituvchi uchta iblisning kuchiga tushib qoladi, deb yozgan: mexaniklik, muntazamlilik, banallik. U qotib qoladi, toshga aylanadi va cho'kib ketadi. Ushinskiy ta'kidlaganidek, o'qituvchining ishi boshqalardan ko'ra ko'proq doimiy ilhomga muhtoj. A. S. Makarenko, V. A. Suxomlinskiy, S. T. Shatskiy, V. N. Soroka-Rosinskiy, V. A. Karakovskiy, S. N. Lisenkovaning nazariy va amaliy faoliyati chinakam ijodkorlik bilan sug'orilgan.

Ijodkorlik nima? U o'zini qanday namoyon qiladi? Ijodiy jarayon inson hayoti va faoliyatida qanday rol o'ynaydi? Ijodkorlikni o'rgatish va o'rganish mumkinmi? Pedagogika, psixologiya va falsafa ijodiy jarayonning mohiyatini o'rganishda sezilarli yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, u bilan bog'liq savollar bizning davrimizda ham dolzarbligicha qolmoqda.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ijodkorlik va ijodiy faoliyatning mohiyati haqidagi masala turli tarixiy davrlarda turlicha hal etilgan. Ijodkorlikning ta'riflari ushbu eng muhim pedagogik hodisa haqidagi o'zgaruvchan g'oyalarni aks ettirdi.

Ijodkorlikning har xil turlarini ilmiy o'rganish bilan masalaga munosabat ham, unga berilgan ta'riflar ham o'zgardi. Ijodiy jarayonni alohida tarkibiy qismlarga bo'lib, so'ngra tadqiqotga bo'ysundirishga urinishlar bo'lgan.

Zamonaviy tadqiqotchilar, shuningdek, ijodiy fikrlashning mantiqiy isbotga tushirib bo'lmaydigan va uning muhim bo'g'ini (tasavvur, sezgi, idrok va boshqa ongsiz holatlar) tarkibiy qismlarini ko'rib chiqish va o'rganish zarurligini ta'kidlaydilar.

A. Eynshteyn ilmiy ijodda sezgiga katta ahamiyat bergan. Uning fikricha, intuitiv jarayonlar tadqiqot faoliyatining haqiqiy ijodiy tarkibiy qismidir. Mantiqiy apparat, mantiqiy fikrlashning o'zi hali yangi narsalarni yaratishga imkon bermaydi.

Ijodkorlik - bu sifat jihatidan yangi narsalarni yaratadigan va o'ziga xosligi, o'ziga xosligi va ijtimoiy yonishi bilan ajralib turadigan faoliyat.

Ijod - bu ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan yangi moddiy va ma'naviy qadriyatlarni yaratadigan inson faoliyati. Ijod shaxsning mehnati va sa'y-harakatlari natijasi bo'lib, ayni paytda doimo ijtimoiy xususiyatga ega.

Ijodiy faoliyat yangilik, noan'anaviylik, barqarorlik va muammoni shakllantirishda qiyinchilik bilan ajralib turadigan maxsus muammolarni hal qilish bo'yicha faoliyat turi sifatida tavsiflanishi mumkin.

Inson ko'pincha biron bir faoliyatning shartlari va talablari o'rtasida ziddiyat aniqlangan vaziyatlarga duch keladi. Biror kishi ma'lum bir harakatlar to'plamini bajarishi, u yoki bu muammoni hal qilishi kerak, ammo haqiqiy sharoitlar unga bu muammoni qanday hal qilishni ko'rsatmaydi va o'tmish tajribasining butun arsenalida unga mos keladigan tayyor sxema mavjud emas. bu shartlar. Bunday vaziyatdan chiqish yo'lini topish uchun inson yangi faoliyat strategiyasini yaratishi, ya'ni ijodkorlik harakatini amalga oshirishi kerak. Bunday vaziyat odatda muammo yoki muammoli vaziyat deb ataladi va muammoni hal qilishning aqliy jarayoni yangi strategiya sifatida belgilanadi, bu esa samarali fikrlash yoki evristik faoliyat deb ataladi.

Ijodkorlik har doim ma'lum narsani o'zgartirishga asoslangan yangi narsani yaratishdir: yangi natija yoki uni olishning o'ziga xos usullari va usullari. Yangilik va o'zgarish ijodkorlikning eng muhim ikkita xususiyatidir.

Fan ta'limiga an'anaviy yondashuv ko'pincha eslab qolish va standartlashtirilgan testlarga urg'u beradi, ijodiy ifoda va tanqidiy fikrlash uchun cheklangan joy qoldiradi. Ushbu maqola o'quv tajribasini boyitish va ilmiy tamoyillarni yaxlit tushunishni rag'batlantirish uchun ijodiy faoliyatni o'z ichiga olgan paradigmani

o'zgartirish haqida bahs yuritadi.

Fan ta'limida ijodkorlikning ahamiyati. Ijodkorlik ilmiy izlanishni to'ldiradigan muhim mahoratdir. Ijodiy faoliyatni fan kabinetlariga integratsiyalash o'quvchilarning malakasini oshirishi mumkin, jalb qilish, qiziqishni rag'batlantirish va an'anaviy chegaralardan tashqarida fikrlash qobiliyatini rivojlantirish. Bundan tashqari, fan ta'limida ijodkorlikni rivojlantirish XXI asrda murakkab muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan har tomonlama barkamol shaxslarni tarbiyalashning kengroq maqsadlariga mos keladi.

Kundalik pedagogik amaliyotda biz ko'pincha ijodkorlik bilan shug'ullanamiz, bu ma'lum bir mavzu uchun yangi qadriyatlarni yaratish jarayonini aks ettiradi: tushunchalar, bilimlar, ko'nikmalar, muammolarni hal qilish va boshqalar. Shu ma'noda biz inson ijodi haqida gapirishimiz mumkin, bu uning o'yin, o'quv va mehnat faoliyatida namoyon bo'ladi. Agar falsafiy nuqtai nazardan, ijodkorlikni faqat ilgari ma'lum bo'lmagan yangi mahsulotni yaratish bilan bog'liq bo'lgan narsani ko'rib chiqish mantiqiy bo'lsa, psixologik tomondan biz ma'lum bir narsa uchun yangi narsani shakllantirish haqida gapirishimiz mumkin. Mavzu.

Ijodiy dasturni quyidagi bosqichlarga qisqartirish mumkin:

- 1) vazifani aniqlashtirish;
- 2) modellarni qanoatlantiradigan zarur elementlar va ularning kombinatsiyalarini izlash va xotirada modellarning variantlarini yaratish;
- 3) model variantlarini real ob'ektlar ko'rinishida ifodalash;
- 4) kutilmagan sifatlarni aniqlagan holda jismoniy modelni takroran idrok etish va o'rganish;
- 5) modelga tuzatishlar kiritish yoki undan voz kechish va yangi model ustida ishlashni boshlash.

Demak, ijodkorlik – ilgari mavjud bo'lmagan yangi modellar (dasturlar) yaratishdir.

Pedagogik faoliyat ijodiy jarayon sifatida psixologlar tomonidan o'rganilgan.

I.P.Rachenko ta'rifiga ko'ra, pedagogik ijod, eng avvalo, o'qituvchining ko'r-ko'rona emas, balki o'qitish va tarbiyaviy ishning yanada oqilona usullarini topishga, pedagogik faoliyatni samarali amalga oshirishga qaratilgan faol ish jarayonidir. Oladi, lekin tekshiradi, o'rganadi, izlaydi va fan va amaliyot tomonidan erishilgan narsalarga asoslanib, u o'z tajribasini loyihalashtiradi va yaratadi.

N.V.Kuzmina pedagogik ijodning mohiyatini o'quvchilarga ta'sir qilishning yangi usullarini yaratishda ko'radi. Uning fikricha, pedagogik ixtirolar o'quv faoliyati ma'lumotlarining mazmunini tanlash va tuzish sohasida ham, o'qitish va tarbiyalashning yangi shakllari va usullarini yaratishda, pedagogik muammolarni hal qilishda turli xil faoliyat turlarini tashkil etish sohasida ham bo'lishi mumkin, va o'qitishning texnik vositalarini ixtiro qilish.

V. A. Kan-Kalik va N. D. Nikandrovlar pedagogik jarayonda ijodkorlikning hal qiluvchi rolini qayd etadilar. Ular o'qituvchi ishining o'ziga xosligini o'qituvchining bolalar bilan ijodiy munosabatda bo'lish va ularni ijodiy o'zgartirish zarurati bilan duch kelishida ko'radilar. Ushbu o'zaro ta'sir va o'zgarish darajalari har xil bo'lishi mumkin, ammo ular albatta amalga oshirilishi kerak. Har qanday pedagogik o'zgarish, albatta, ijodiy boshlanishni o'z ichiga oladi, chunki o'zgartirilgan shaxsning o'zi hamisha noyob va takrorlanmasdir. O'qituvchi o'zgartirish vazifalaridan uzoqlashib, masalaning axborot va «hodisa» tomoni bilan cheklanishi bilanoq, u ijodkorlikdan chetlashtiriladi va ijodiy pedagogik jarayon muqarrar ravishda yo'q qilinadi. Shunday qilib, ijodkorlik pedagogik jarayonning ajralmas sharti, o'qituvchi faoliyatidagi ob'ektiv kasbiy zaruratdir.

Haqiqiy ta'lim va tarbiya, V.I.Zagvyazinskiyning fikricha, har doim yangi narsa yaratish, shaxsni uning ichki muhim kuchlarini uyg'otish orqali yaratishdir, chunki ijodkorlik shaxsni samarali o'zgartirish mexanizmiga aylanadi. M. M. Potashnikning fikricha, pedagogik ijod uning mazmuni har doim noyob shaxsni yaratish (shakllantirish, tarbiyalash) qobiliyatiga ega.

O'qituvchining kasbiy faoliyati tarkibida ijodkorlik bir qator xususiyatlarga ega. Shunday qilib, V. A. Kan-Kalik va N. D. Nikandrovlar uning bir qancha darajalarini aniqlaydilar. O'qituvchi o'quvchilarga faqat ba'zi ma'lumotlarni yetkazsa, lekin ularning o'zlashtirilishiga rahbarlik qilmasa, ijodkorlik bo'lmaydi. Ijodkorlikning birinchi darajasi - sinf bilan elementar o'zaro munosabatlar darajasi. O'qituvchi fikr-mulohazalardan foydalanadi va uning natijalari asosida ta'sirlarni moslashtiradi. Ikkinchi daraja - uni rejalashtirishdan boshlab dars faoliyatini optimallashtirish darajasi. Bu erda ijodkorlik o'qituvchiga allaqachon ma'lum bo'lgan o'qitishning mazmuni, usullari va shakllarini mohirona tanlash va mos kombinatsiyadan iborat. Uchinchi daraja evristik. O'qituvchi talabalar bilan jonli muloqot qilish uchun ijodiy imkoniyatlardan foydalanadi. O'qituvchi ijodiyotining eng yuqori darajasi uning to'liq mustaqilligi bilan tavsiflanadi.

V.I.Zagvyazinskiy har bir o'qituvchi o'zlashtirishga intilishi kerak bo'lgan pedagogik mahorat kabi ijod darajasini belgilaydi. Pedagogik vaziyatlarni baholashda, paydo bo'lgan muammolarni hal qilish g'oyasini asoslashda, fan va amaliyotga ma'lum bo'lgan o'qitish shakllari, vositalari va usullarini tanlash, birlashtirish, ko'rsatishda mustaqillik, voqealar rivojini oldindan ko'rish va boshqarish qobiliyati - bularning barchasi. Ijodiy xarakterga ega bo'lgan pedagogik mahoratning eng muhim tarkibiy qismlari. Ijodsiz ustoz ustoz bo'lmaydi. O'qituvchining mahorati ijodiy bilim va yuqori darajada rivojlangan amaliy ko'nikmalarning sintezi bo'lib, ijodkorlik orqali tasdiqlanadi va namoyon bo'ladi va o'z navbatida ijodiy g'oyalar va topilmalarni samarali

amalgam oshirishga yordam beradi.

Ijodkorlikning eng yuqori darajasi tadqiqot natijalari asosida printsiplial jihatdan yangi, yuqori samarali pedagogik texnologiyalarni yaratishdir.

O'qituvchining ijodiy shaxsi moslashuvchan fikrlash, kombinatsiyalarga boy, o'ziga bo'ysunadigan xususiyatlar majmuasidan muhim xususiyatlarni ajratib olish qobiliyati, tezda qayta tartibga solish, kombinatsiya, variatsiya, transpozitsiya kabi operatsiyalarni o'zlashtirish qobiliyati bilan ajralib turadi, odatda birlashtirilgan. «fantaziya» tushunchasi. Ma'lum bo'lgan tarkibni butunlay yangi munosabatlarga qo'shish qobiliyati katta ahamiyatga ega. Bu nafaqat moslashuvchan aqlni, balki tizimli fikrlashni ham talab qiladi. Qat'iylik va izchillik talab etiladi. Har qanday ijodiy yechim qarama-qarshiliklarni bartaraf etishni ham anglatishi muhim. Bundan tashqari, biz nafaqat umumiy qarama-qarshiliklar haqida gapiramiz, ya'ni hal qilish uchun odam hali ega bo'lmagan bilimlarni talab qiladi, balki dastlab mutlaqo mos kelmaydigan qarama-qarshiliklar haqida. Fikrlashning moslashuvchanligi va uyg'unlash qobiliyati faqat keng va batafsil bilimga ega bo'lganlarda shakllanadi.

Shu bilan birga, bir narsa to'g'ri: muammoni tushunish va strategiyani bir sohadan ikkinchisiga o'tkazish orqali uni hal qilish tamoyillarini topish uchun umumiy qonuniyatlar va faktlar va aniq tajribaga ega bo'lish kerak. Bular ijodiy ish uchun zarur bo'lgan psixologik shartlardir.

Ba'zi olimlar pedagogik ijodni shaxsning idrok etish fazilatlarini - diqqat, sezgirlik, ta'sirchanlik va boshqalarga asoslaydilar, boshqalari intellektual fazilatlarini - bilimning mavjudligi, bilish qobiliyatini, tasavvurini rivojlantirish, umumlashtirish, asosiy va muhim narsalarni ajratib ko'rsatish qobiliyatini ta'kidlaydilar. , boshqalar birinchi ikkita yondashuvni umumlashtiradi va ularni tashkiliy va boshqa shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish orqali kengaytiradi - o'z-o'zini tashkil etish, mustaqillik, samaradorlik va boshqalar.

Pedagogik ijod, shu bilan birga, pedagogik tadqiqotlarni tashkil etish, shuningdek, bolalarni ijodiy faoliyatga jalb qilish uchun maxsus bilim va amaliy ko'nikmalarni talab qiladi. Bu erda asosiy rolni o'qituvchining pedagogik ijodkorlikdagi o'z mahorati egallaydi.

O'qituvchi madaniyatining umumiy darajasi ham, bilimdonligi ham, bolalarga bo'lgan muhabbati ham uni ijodiy xodim sifatida tasniflash mumkin bo'lgan ko'rsatkichlar emas, garchi bu fazilatlar uning ijodiy va bo'lmagan xususiyatlarida ma'lum o'rin egallaydi. - ijodkor o'qituvchi.

Ijodiy yondashuvning shartsiz ko'rsatkichi o'qituvchining o'z faoliyatini nostandart tarzda o'zgartirish, birlashtirish va tartibga solish qobiliyatidir. Faoliyatning turli mazmuni va tarkibiy qismlarining uyg'unligining jonli, ijodiy dialektikasi alohida darsni, hodisani va butun pedagogik jarayonni tavsiflashi mumkin.

Muammoni anglash muammoli vaziyatdan boshlanadi va hissiy reaksiya orqali rivojlanadi, bu muammoni tushunish va tushunishga, so'ngra uni shakllantirishga (formulaga) olib keladi.

Muammoni hal qilish ilmiy asoslangan faraz - gipotezani ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Uni sinab ko'rish ko'pincha oraliq taxminlar yoki taxminlarni keltirib chiqaradi, ularning hal qilinishi asosiy taxminlarni tasdiqlaydi yoki rad etadi, buning natijasida gipoteza qabul qilinadi yoki boshqasi bilan almashtiriladi. Bu erda muhim narsa gipotezani va uning oraliq taxminlari va taxminlarini sinab ko'rish jarayonidir. Natijada yashirin bog'lanishlar ishlab chiqiladi, ko'plab dastlabki ma'lumotlarning tahlili va sintezi topiladi va tajriba o'tkaziladi.

Muammoning yechimini tekshirish nazariy ishlanmalar, qarashlar va tushunchalarni shakllantirishda xulosalarning xolisligini amaliyotga joriy etish zarurligini isbotlashni o'z ichiga oladi.

Pedagogik faoliyat bilan bog'liq holda ijodiy jarayonning umumiy tuzilishini aniqlab, biz uning bosqichlarini quyidagi ketma-ketligini qurishimiz mumkin:

- 1) pedagogik vazifaning paydo bo'lishi;
- 2) dastlabki ma'lumotlarni tahlil qilish;
- 3) gipotezani ilgari surish, pedagogik rejani haqiqatga aylantirish chora-tadbirlari tizimini belgilash;
- 4) ijodiy natijalarni tahlil qilish va baholash.

Ijodkorlikning boshqa turlari bilan ko'p umumiyliklarga ega bo'lgan pedagogik ijod jarayon va uning natijalari bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos xususiyatga ega - o'sib borayotgan, shaxsga aylanadi. Pedagogik ijodkorlik qat'iy cheklangan va vaqt bo'yicha siqilgan. O'qituvchi bugungi kunda eng maqbul echimni topishi va ko'pincha dars davomida, agar kutilmagan yoki rejalashtirilmagan vaziyat yuzaga kelsa, bir necha soniya ichida yangi qaror qabul qilishi kerak.

Pedagogik ijodning o'ziga xos xususiyati ham uning salmoqli qismi omma oldida, ommaviy sharoitda amalgam oshirilishidir. Bu esa o'qituvchidan o'zining ruhiy holatini boshqara olishini talab qiladi.

Pedagogik ijodning predmeti nafaqat o'ziga xosdir, balki rivojlanayotgan shaxs, o'qituvchi-ijodkorning shaxsiyati, shuningdek, sheriklarning o'zaro ijodini ifodalovchi jarayonning o'zi, va nihoyat, O'z-o'zini, ko'nikma, qobiliyat, tuyg'ular, ideallar o'quvchining mulkiga aylanadi va uni shaxs sifatida rivojlanishning yangi bosqichiga ko'taradi.

O'qituvchi faoliyatidagi ijodkorlik turli yo'llar bilan namoyon bo'ladi:

- muammolarni hal qilishda nostandart yondashuvlarda;
- yangi usullar, shakllar, texnikalar, vositalar va ularning original kombinatsiyalarini ishlab chiqishda;
- yangi vazifalarga muvofiq ma'lumni takomillashtirish, ratsionalizatsiya qilish, modernizatsiya qilishda;
- aniq bilimga, malakali hisob-kitobga va yuqori darajada rivojlangan sezgiga asoslangan muvaffaqiyatli improvizatsiyada;

- xuddi shu muammoni hal qilishda «variantlar muxlisi» ni ko'rish qobiliyati;
- uslubiy va nazariy tavsiyalarni aniq pedagogik harakatlarga aylantirish qobiliyati.

O'qituvchining ijodkorligi ham ifodalanishi mumkin: .

- o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi pedagogik o'zaro munosabatlarning nostandart tajribalarini yaratishda yoki allaqachon ma'lum bo'lgan usullarning yangi va istiqbolli pedagogik imkoniyatlarini ochishda. Bunday kashfiyot o'zini oldindan mavjud bo'lgan shakllar va usullarning original talqinida, ularni qayta ko'rib chiqishda namoyon bo'lishi mumkin;

- muayyan pedagogik muammolarni hal qilishning noan'anaviy usullarini qo'llash va original qo'llashda.

Ijodiy faoliyat ma'lum diapazondagi muammolarni hal qilish qobiliyati bilan bog'liq bo'lib, nafaqat bunga motivatsion tayyorlik mavjudligi, balki har qanday tashqi nazoratni ham hisobga oladi. Busiz, ma'lum «usullar» yordamida pedagogik vazifalarni bajarishga harakat qilayotgan o'qituvchi ularni mustaqil ravishda ko'rish va hal qilish imkoniyatiga ega bo'lishiga kafolat yo'q.

Pedagogik ijodga motivatsion tayyorgarlik muammosi o'qituvchining tayyorgarligi va faoliyatidagi markaziy muammolardan biridir, chunki faqat ijodiy faoliyat maqsadlariga mos keladigan motivatsiya ushbu faoliyatning uyg'un amalga oshirilishini va o'qituvchi shaxsining o'zini ochib berishini ta'minlaydi. Ushbu muammoni o'qituvchining kasbiy faoliyatning adekvat shaxsiy ma'nosiga ega bo'lishi muammosi sifatida ko'rib chiqish mumkin va kerak. Motivlarning nomuvofiqligi natijasida yuzaga keladigan o'qituvchining noqulaylik holati uning kasbiy va shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirish vositalaridan mahrum bo'lishiga olib keladi. Insonning atrof-muhit bilan xilma-xil munosabatlari shaxsning nisbatan barqaror motivatsion sohasida namoyon bo'lganligi sababli, har qanday pedagogik faoliyat, shu jumladan ijodiy faoliyat odatda motivlardan biri bilan bog'liq va shuning uchun ko'p motivli bo'ladi.

Ijodiy faoliyatning motivatsion komponentini ikki yo'nalishda ko'rib chiqish zarur ko'rinadi: birinchidan, motivlarning umumiy tarkibidagi kasbiy motivatsiyaning o'rni nuqtai nazaridan va ikkinchidan, o'qituvchining o'zgarishlarga munosabatini baholash nuqtai nazaridan. pedagogik innovatsiyalarda, ularni qabul qilish qobiliyati, bu o'qituvchining kasbiy faoliyatining mazmunan ijodiy yo'nalishini belgilaydi. An'anaga ko'ra, motivatsiya manbasiga ishora qilib, tashqi va ichki (V. G. Aseev, L. I. Bojovich, A. K. Markova, J. Allport va boshqalar) bo'linadi. L.N.Zaxarova o'qituvchining kasbiy motivlarining turlarini ko'rsatib, keng ko'lamlı omillardan quyidagilarni ajratib ko'rsatadi: moddiy rag'batlantirish, o'zini o'zi qadrlash bilan bog'liq motivlar, kasbiy motivlar va shaxsiy o'zini o'zi anglash motivlari.

Agar sanab o'tilgan motivlardan biri aniq ustun bo'lsa, o'qituvchining ijodiy faoliyati qanday tuzilgan?

1. Moddiy rag'batlantirish o'qituvchining rasmiy nuqtai nazardan zarur va yetarli hajmdagi ishni bajarishi, lekin u o'z ishining tashqi ko'rsatkichlariga boshqalarga qaraganda ko'proq e'tibor qaratishi, uning o'zgarishiga befarq munosabatda bo'lishi bilan tavsiflanadi. Agar u o'z ishiga biron bir yangilik kiritisa, bu ko'pincha «modadan xabardor bo'lish», «rasmiy zarurat» tufayli bo'ladi. Turli hududlardagi o'qituvchilar orasida o'tkazgan so'rovimizga ko'ra, bunday o'qituvchilar 22 foizni tashkil qiladi.

2. O'qituvchining tashqi o'zini o'zi tasdiqlash motivlari. Ushbu turdagi motivlar ustunlik qiladigan pedagogik faoliyat jozibali, chunki u o'qituvchining ijodiy ehtiyojlarini qisman qondirishi mumkin. Bu motivlar ongli yoki ongsiz bo'lishi mumkin. Ikkala holatda ham ular yuqori motivatsion kuchga ega. Ularning faoliyati sezilarli darajada o'qituvchining o'zini o'zi qadrlash xususiyatlariga bog'liq. Bu erda turli xil variantlar bo'lishi mumkin: birinchisi, inson o'z faoliyatining muvaffaqiyatiga qo'shgan hissasi va ushbu hissani tashqi baholash o'rtasidagi bog'liqlikni anglaganida sodir bo'ladi. Bunday holda, faoliyat uning samaradorligini qanday oshirishni tashqi baholash usullarini izlash bilan bog'liq bo'ladi.

3. Professional motiv. O'zining eng umumiy ko'rinishida u o'qitish va tarbiyalash uchun doimiy istak sifatida ishlaydi. Professional motivlar yuqori ijodkorlik bilan uyg'unlashgan holda o'qituvchilik faoliyatida optimal natijalarni beradi. Bunday o'qituvchilar ishning ijodiy shakllari va usullarini izlash, o'z faoliyatini tushunish, bolalarni tarbiyalash bo'yicha o'zlarining kontseptsiyalarini yaratish bilan ajralib turadi.

4. O'qituvchining ijodiy faoliyati motivatsiyasida shaxsiy o'zini o'zi anglash motivlari ancha yuqori o'rinni egallaydi (ularni 27% o'qituvchilar qayd etgan). Ushbu yo'ldan borayotgan o'qituvchi - bu shaxsiy pragmatik motivatsiyasiz o'z faoliyatida natijalarga erishish istagida namoyon bo'ladigan, ijodiy faoliyatning o'zidan qoniqish oladigan, ijodiy salohiyati yuqori bo'lgan shaxs.

Ijodiy faoliyatning motivatsion sohasining xususiyatlarini ko'rib chiqish boshqa tarkibiy qismlarni, xususan, «motiv-maqсад» vektorining har qanday faoliyatining etakchi regulyatorlaridan birini yaxlit ko'rib

chiqmasdan mumkin emas. Faoliyatning shakllanishi sub'ektning maqsadni (odatda oraliq) qabul qilishi bilan boshlanadi. Maqsad ijodiy faoliyatga tashqaridan kiritilmaydi, balki shaxs tomonidan shakllantiriladi. Tashqi tomondan, mavzuga talab qo'yilishi mumkin, ammo maqsad emas. Maqsadni belgilash jarayoni chuqur shaxsiydir. Biroq, maqsadni shakllantirishning o'zi shaxsning o'z-o'zidan rivojlanishining natijasi emas. Maqsad ijtimoiy talablar, me'yorlar, qonunlar va sub'ektning o'z imkoniyatlarini amalga oshirishning ob'ektiv shartlarini aks ettirish ta'siri ostida shakllanadi.

O'qituvchi shaxsining shakllanishini ko'p jihatdan ijtimoiy muhit – o'qituvchilar jamoasi belgilaydi. Har bir o'qituvchining shaxsiyati o'ziga xos bo'lib, u pedagogik yangiliklarni qabul qilish darajasini, muallif kontseptsiyasining tabiati va xususiyatlarini, uni amalga oshirish darajasini va boshqalarni belgilaydi.

Rus psixologiyasida ijodkorlik insonning ijodiy qobiliyatlari, ijtimoiy ahamiyatga ega ijodiy faoliyatni namoyish etish qobiliyatini belgilaydigan insonning alohida barqaror mulki sifatida qaraladi.

Ijodkorlikning motivatsion xususiyatlari bo'yicha yagona nuqtai nazar yo'q. Ulardan biriga ko'ra, ijodkor shaxs yangi faoliyat usullaridan foydalangan holda o'zining maksimal salohiyatini ro'yobga chiqarishga harakat qiladi. Boshqa bir nuqtai nazarga ko'ra, motivatsiya imkoniyatlar chegarasigacha tavakkal qilish istagiga asoslanadi. Bizning fikrimizcha, ikkala nuqtai nazar ham ijodiy o'qituvchining motivatsion sohasini rivojlantirishning individual variantlarini aks ettiradi.

Adabiyotda shaxsning qaysi xususiyatlarini ijodiy deb hisoblash mumkinligi masalasi keng muhokama qilinadi. Ulardan ba'zilari: muqobil variantlarni payqash va shakllantirish, bir qarashda ko'rinadigan narsalarni tanqid qilish, yuzaki formulalardan qochish qobiliyati; muammoni o'rganish va ayni paytda haqiqatdan chalg'itish, kelajakni ko'rish va hokimiyatga e'tibor berishdan bosh tortish qobiliyati; ramziy ob'ektni butunlay yangi tomondan, yangi kontekstda ko'rish qobiliyati; kategorik hukmlarni rad etish, «oq» va «qora» ga bo'linish; noaniqlik va qidiruv uchun odatiy hayot muvozanati va barqarorligidan uzoqlashishga tayyorlik.

Boshqa mualliflar assotsiatsiyaning qulayligini ijodiy shaxsning belgisi deb bilishadi (fikrlarni bir yo'nalishda harakat qilishdan teskari yo'nalishga tez va erkin o'tkazish qobiliyati; ongda tasvirlarni uyg'otish va ulardan yangi kombinatsiyalar yaratish qobiliyati); qadriyatni baholash va tanqidiy fikrlash qobiliyati (uni tekshirishdan oldin ko'plab muqobil variantlardan birini tanlash qobiliyati, qarorlarni o'tkazish qobiliyati); xotiraning tayyorligi (yetarli darajada katta hajmdagi tizimlashtirilgan bilimlarni o'zlashtirish, bilimlarning tartibiligi va dinamizmi), shuningdek, operatsiyalarni qisqartirish, ahamiyatsizlarni umumlashtirish va yo'q qilish qobiliyati. Ayrim olimlar (V. V. Davydov) detallardan oldin butunni ko'rish qobiliyatini, bir ob'ektning funktsiyalarini boshqasiga o'tkazish qobiliyatini ijodkorlik belgilariga kiritadilar.

Ijodkorlikni o'rganishning eng istiqbolli yo'nalishlari orasida o'zining eksperimental ishlarida ijodkorlikni tahlil qilish birligini aniqlagan D. B. Bogoyavlenskayaning tadqiqotlari ajralib turadi. Bunday birlik ijodiy shaxsning kognitiv va motivatsion xususiyatlarini ularning birligida aks ettiruvchi intellektual faoliyatdir.

U intellektual faoliyatning eng o'ziga xos ko'rinishini amaliy ehtiyojlar yoki ishni tashqi yoki sub'ektiv salbiy baholash bilan bog'liq bo'lmagan vaziyatdan tashqarida aqliy faoliyatning intellektual tashabbusi deb ataydi. D. B. Bogoyavlenskaya intellektual faoliyatning uch darajasini belgilaydi.

1. Rag'batlantiruvchi-ishlab chiqaruvchi yoki passiv daraja. Bunday intellektual faollik darajasiga ega bo'lgan odamlar, hatto eng vijdonli va g'ayratli ish bilan ham, dastlab topilgan harakat usuli doirasida qoladilar. Ularning faoliyati har safar qandaydir tashqi stimul bilan belgilanadi, ular tashqaridan berilgan narsalarni qabul qilishda tashabbusning etishmasligi bilan tavsiflanadi.

2. Intellektual faoliyatning evristik darajasi. Ushbu darajadagi sinovdan o'tganlar, tashqi omillar yoki ish natijalarini qoniqarsiz deb sub'ektiv baholash bilan rag'batlantirilmagan u yoki bu darajadagi intellektual tashabbusning namoyon bo'lishi bilan tavsiflanadi. Ishlashning etarlicha ishonchli usuliga ega bo'lgan odam o'z faoliyatining tarkibi va tuzilishini tahlil qilishni davom ettiradi, individual vazifalarni bir-biri bilan taqqoslaydi, bu esa hal qilishning yangi, yanada aqli usullarini kashf etishga olib keladi. Har bir yangi naqsh "evrist" tomonidan kashfiyot, ijodiy topilma sifatida baholanadi va boshdan kechiriladi. Bunday holda, biz g'oyalarning xaotik kombinatsiyasining tasodifiy mahsuloti haqida gapirmayapmiz. Bu ob'ektni chuqurroq o'rganish va undan yangi narsalarni o'rganish imkonini beruvchi mantiqiy tahlil mahsulidir. Intellektual tashabbusning evristik darajasiga ega bo'lgan shaxsning o'ziga xos xususiyati topilgan naqshning to'g'riligiga ishonch, tobora ko'proq yangi tajribalar bilan qo'llab-quvvatlanadigan ishonch, takrorlanuvchanlik, fakt, hodisa, naqshning takrorlanishi. Bunday kishilar uchun bilishning asosiy quroli qiyosiy tahlildir.

3. Intellektual faoliyatning ijodiy darajasi. Ijodiy darajadagi odamlar uchun empirik tarzda kashf etilgan naqsh fikrlash jarayonining yakuniy nuqtasi emas, balki mustaqil maqsadga aylanadi.

qo'shimcha tadqiqotlar. Bu ijodkorlikning eng muhim omili sifatida e'tirof etilgan va muammolarga sezgirlikning ko'plab sinovlarida tasdiqlangan. Ijodiy intellektual faollik darajasiga ega bo'lgan shaxs naqshni kashf etgandan so'ng, o'ziga «Buning orqasida nima bor?» kabi amaliy bo'lmagan savollarni beradi. va bilim ob'ektini «tashqariga chiqarish» ni, faktlar mohiyatini tushuntiruvchi nazariya ongini keltirib, yanada

oldinga siljiydi. Eksperimental materialning chuqurligiga o'tish, bunday mavzu hodisalarning sabablarini tushunishga harakat qiladi. Bu uning faoliyatining yangi maqsadi. Shunday qilib, u inson fikrining ma'lum bir vaziyat chegarasidan tashqariga chiqishiga to'sqinlik qiladigan psixologik to'siqni buzadi. Mavzu faqat bitta dachani hal qilish bilan cheklanishi mumkin. Hodisani isbotini topib, u hatto bitta ob'ektni tahlil qilish orqali asosiy narsani ochish qobiliyatiga ega.

Evrist va rag'batlantiruvchi-ishlab chiqarish darajasiga ega bo'lgan shaxs keng va ijodiy sub'ekt, intensiv aqliy faoliyat bilan ajralib turadi. Agar rag'batlantiruvchi-ishlab chiqarish darajasiga ega bo'lgan shaxs berilgan algoritm doirasida ish sur'atini oshirib, faoliyatni kengaytirilgan miqyosda mexanik ravishda takrorlasa, evrist faoliyatni tobora ko'proq yangi usullar bilan amalga oshiradi va ijodiy sub'ekt chuqurlashadi. hodisani nazariy tushuntirish uchun mavzuga. Ushbu yondashuv amalda kuzatilgan innovatsion faoliyatni sharhlashda, xususan, yangilik darajasi va kiritilgan innovatsiyalar darajasini tahlil qilishda samarali bo'ladi.

L. S. Podimova, V. A. Slastenin ijodkorlik va innovatsiya tushunchalarini bir-biriga bog'lab, ularni o'zgartirish zarurati va innovatsiyani idrok etish amalga oshirilganda yangilikka ochiqlik sifatida tushunadi. Insonda o'zgarish jarayonini amalga oshiradigan ma'lum psixologik mexanizmlar mavjud. O'qituvchi yoki boshqa kasb egasi yangi narsaga bo'lgan ehtiyojini boshdan kechirishi va azoblanishi kerak, shundan keyingina uning hayoti va kasbiga yangi baholar, qarashlar tug'ilishi mumkin. Inson o'zining individualligida o'zgarish davrini boshdan kechirayotganga o'xshaydi. O'tgan vaziyat yoki qo'shimchalar bilan bog'liq bo'lgan bu individuallikning bir qismi ahamiyatsiz bo'lib qoladi, odam o'zini yangi voqelikda tanishtirishga majbur bo'ladi.

Muayyan bosqichda odamlar «chiziq» ga erishganliklarini tushuna boshlaganlarida, yo'nalish o'zgaradi; keyin ular o'z faoliyatini yaxshilashga, unga boshqacha narsalarni kiritishga harakat qilishadi. Bu vaqtda, eski tark etiladi, lekin ayni paytda o'tgan tajriba paydo bo'lishi mumkin. Bu davrda nomuvofiq xatti-harakatlar paydo bo'lishi mumkin. Va faqat oxirgi bosqichda o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish sodir bo'ladi va odam yangi xulq-atvorni shakllantira boshlaydi. Demak, bir xil tashqi sharoitda bo'lgan turli o'qituvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirish turlicha amalga oshiriladi. Demak, o'qituvchilar ijodiy faoliyatga turli yo'llar bilan «kirishadi», ular bu faoliyatni turli yo'llar bilan o'zlashtiradilar va natijada turlicha ishlab chiqaradilar. mahsulotlar. Bu «farq» ijodkorlik fenomeniga ham tegishli.

Ijodkorlikni ikki turga bo'lish taklif etiladi: potentsial va dolzarb, bu quyidagi qoidalarga muvofiq o'zini oqlaydi. Potensial ijodkorlik - bu shaxsni uning potentsial moyilligi nuqtai nazaridan tavsiflovchi faoliyat ijodkorligi.

muayyan tashqi sharoitlarda haqiqiy ijodkorlikni egallashga, ijodiy faollikni namoyon etishga asosiy tayyorlik shaklida ifodalangan ayollik; potentsial ijodkorlik ijodkorlikning zaruriy subyektiv shartidir.

Shunday qilib, potentsial ijodkorlik - bu mumkin bo'lgan ijodkorlik. Imkoniyatdagi ijodkorlik dolzarb bo'lib qolishi uchun birinchisi ma'lum bir faoliyat turini tashuvchilarni o'zlashtirish orqali tubdan o'zgarishi kerak.

Yuqorida ta'kidlanganidek, o'qituvchilarning ijodkorlikni o'zlashtirish jarayoni turli yo'llar bilan sodir bo'ladi. Faoliyatning muvaffaqiyat darajasi, sifati va natijalari, ushbu faoliyatning muntazam yoki ijodiy tabiati - bular pirovard natijada faoliyatni o'zlashtirishning turli darajalariga xosdir.

Psixologiya va pedagogikada faoliyatning ijodiy va ijodiy bo'lmagan turlarini ajratish odatiy holdir. Shu bilan birga, odatiy, reproduktiv, algoritmik va boshqalar sifatida tavsiflangan ijodiy bo'lmagan faoliyatlar asosan taqlid qilishdan farqli o'laroq, past darajadagi ijodkorlikdan tobora rivojlangan ijodkorlikka o'tadi.

Darhaqiqat, har qanday faoliyatga taqlid qilish elementlari kiradi (N. M. Gnatko, A. G. Kovalev, B. D. Parygin, V. A. Prosetskiy, P. A. Rudik va boshqalar). Ularning mohiyatida, deb yozgan V. A. Prosetskiy, taqlid va ijod bir-biriga qarama-qarshidir: taqlid - asl ijtimoiy ahamiyatga ega modellarni takrorlash (aks ettirish).

O'qituvchining ijodiy faoliyatiga to'sqinlik qiladigan psixologik to'siqlarni sarhisob qilar ekanmiz, ko'pincha o'qituvchilarning innovatsiyalarga qarshiligini keltirib chiqaradigan sabablarni ham ta'kidlash kerak:

1. O'zgartirishlarning maqsadlari o'qituvchilarga tushuntirilmaydi. Sir va noaniqlik noaniqlik va xavotirni keltirib chiqaradi. Noma'lumlik qo'rquvi o'qituvchilarni har qanday yangilikka dushman qilishi mumkin.
  2. O'qituvchilar innovatsiyalarni joriy etishni ishlab chiqish va rejalashtirishda ishtirok etmaydi. iSizga kerakli narsani topa olmayapsizmi? Adabiyot tanlash xizmati.dan foydalaning
  3. Jamoa an'analari va uning odatiy uslubiga e'tibor bermaslik ish. .
  4. Innovatsiyalarga sub'ektiv qaramlik, maqomni yo'qotish hissi.
  5. Ish hajmining ortishi. Tajriba rahbari o'qituvchilar faoliyatidagi o'zgarishlarni oldindan rejalashtirmaganda ham xuddi shunday tahdid paydo bo'ladi.
  6. Yangilik tashabbuskori hurmat va ishonchdan bahramand bo'lmaydi.
- O'qituvchi ijodi muammolarini shaxsning axloqiy mezonlari bilan bog'lamaidan muhokama

qilish mumkin emas. Inson qanchalik samarali bo'lsa, uning sa'y-harakatlari yuqori, olijanob narsaga bag'ishlanganmi yoki xudbin niyatlar bilan boshqariladimi, uning mas'uliyati shunchalik katta bo'ladi. Ijodiy faoliyat prinsipsiz va mutlaq qadriyatlarini kar bo'lsa, o'ta xavfli va ma'naviy zararga aylanadi.

Fanni o'qitishda ijodkorlikni integratsiyalash strategiyalari

a. Loyihaga asoslangan ta'lim: Loyihaga asoslangan o'quv faoliyatini amalga oshirish o'quvchilarga amaliy loyihalar orqali ilmiy tushunchalarni o'rganish imkonini beradi. Ushbu yondashuv hamkorlik, muammolarni hal qilish va ijodkorlikni rivojlantiradi.

b. So'rovga asoslangan laboratoriyalar: an'anaviy laboratoriya mashg'ulotlarini so'rovga asoslangan laboratoriyalarga aylantirish o'quvchilarni savollar berishga, tajribalar tuzishga va natijalarni ijodiy tahlil qilishga undaydi. Ushbu yondashuv ilmiy uslubni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

c. Interfaol texnologiya: Simulyatsiyalar va virtual tajribalar kabi interfaol texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarga ilmiy tushunchalarni o'rganish va tajriba qilish uchun dinamik platformani taqdim etish orqali o'rganish tajribasini oshiradi.

d. Ijodiy yozish topshiriqlari: Ijodiy yozish topshiriqlarini o'z ichiga olish o'quvchilarni ilmiy tamoyillarni hikoya shaklida ifodalashga undaydi. Bunday yondashuv nafaqat muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki ilmiy tushunchalar haqida chuqurroq fikr yuritishga undaydi.

e. Fan va san'at integratsiyasi: fan va san'atning kesishishini o'rganish o'quvchilarga ilmiy g'oyalarni badiiy vositalar orqali ifodalash imkonini beradi. Ushbu fanlararo yondashuv ijodkorlikni va ilmiy tushunchalarni yaxlit tushunishni rivojlantiradi.

O'qituvchilar uchun kasbiy rivojlanish

Ijodiy faoliyatni fan ta'limiga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun o'qituvchilar malaka oshirish dasturlarini o'tashlari kerak. Seminarlar, seminarlar va hamkorlikda o'rganish tajribalari o'qituvchilarni o'z sinflarida ijodkorlikni samarali qo'shish uchun zarur vositalar va strategiyalar bilan jihozlashi mumkin.

Baholash usullari

Ijodiy faoliyatga mos keladigan baholash usullarini ishlab chiqish juda muhimdir. An'anaviy baholash vositalari o'quvchilarni to'liq qamrab ololmasligi mumkin' ijodkorlik qachon ishtirok etayotganini tushunish. Ushbu maqola o'quvchilarni yaxshiroq baholash uchun portfoliolar, taqdimotlar va tengdoshlarni baholash kabi muqobil baholash usullarini taklif qiladi' ijodiy hissalar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ijodiy faoliyatni fan ta'limiga integratsiyalash o'quv tajribasini o'zgartirish uchun ulkan imkoniyatlarga ega. Pedagoglarga amaliy strategiyalarni taqdim etish va ijodkorlikning muhimligini ta'kidlab, ushbu maqola fanni o'qitishga yanada dinamik va jozibador yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Pirovardida, ijodkorlikning fan ta'limiga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi kelajakdagi muammolarni hal qilishga tayyor, ilmiy savodxon va ijodiy qobiliyatli yangi avlodni tarbiyalash imkoniyatiga ega.